

Karmester a reformok jegyében

– beszélgetés Hamar Zsolttal, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar betanító és a Pécsi Szimfonikus Zenekar vezető karmesterével –

Érdekes dolog, amikor egy nem várt esemény olyan érzelmeket indít el az emberben, amely szinte alapvető változásokat motivál gondolkodásában, életében. Pécsi „munkavállalásom” ilyen érzelmek tartalommal való megtöltésének eredménye. Három évvel ezelőtt jártam először az együttesnél, vendégkarmesternek hívtak egy hangversenyre. Utólag már azt is őszintén elmondhatom, hogy kicsit fáradtan utaztam oda, mivel előtte nagyon fontos koncertem volt Berlinben, a Filharmónia Nagyertermében, a Deutsche Symphonie Orchesterrel. Ez volt németországi debütálásom, amelyet élőben közvetített a Deutschland Radio is. Nagyon készültem erre a fellépésre és most, csaknem három év elteltével mégis inkább a pécsi élmények dominálnak, ha 1998 januárjára gondolok, jóllehet nagyon jól sikerült a berlini bemutatkozás is. A pécsi együttesben azonban nagyon-nagyon kedves, lelkes, hihetetlenül tehetséges és rendkívül jól karbantartott együttest ismertem meg. Nem véletlenül hangsúlyozom, hogy jól karbantartott, hiszen két elődöm – Howard Williams és Nicolas Pasque – nagyon alaposan, intenzíven és igényesen dolgoztak a zenekarral. Az akkori egyetlen hangverseny után állandó vendégkarmesterként folyamatos munkakapcsolatban maradtam a társulattal. A következő évadban már több koncerten vezényeltem, tavaly pedig ahogy egy „macska kerülgeti a forró kását” kezdődött a puhatólózás esetleges hajlandóságom felől.

Először természetesen nem mondtam, hiszen éppen akkor kezdtem el a Nemzeti Filharmonikusoknál dolgozni, mégpedig nagyon intenzíven és hallatlan lelkesedéssel. Úgy éreztem (és azóta is úgy érzem), hogy nekem itt dolgom van, semmiképpen sem akartam itthagyni. Feladatom az évadonkénti meghatározott számú koncerteken túl az együttes karbantartása, előzetes felkészítése, próbálása; a zenekarban kicsit benne élő emberként mintegy pályaedzői feladatokat látok el. Mindezzel párhuzamosan körvonalazódott, hogy mennyi időt is kell itt eltöltenem. A tavalyi ismételt pécsi felkérésen ezért már elgondolkodtam: az időegyeztetésen túl elsősorban az foglalkoztatott, hogy mi is lenne ott valójában a dolgom. Mi érdekelné Pécssett? Mik lehetnek ott a céljaim? Jók-e ezek a célok, akarja-e az ottani együttes, elérhetőek vagy irreálisak ezek a célok?

Az elmúlt évad volt a próba ideje. Howard Williams irányította az együttest,

de már én is benne éltem a mindennapokban: hallottam örömeikről és gondokról, bizonyos hosszabb távú elhatározások esetében döntési helyzetem is volt – ott ültem például a próbajátékokon. Ennyiből ki kell derülnie annak, hogy mindez összeegyeztethető a Nemzeti Filharmonikusokban végzett munkámmal vagy sem. Otthonosabbá váltam a zenekarban, tavaszra kialakítottam és ismertettem a koncepciómat. Ekkor kellett leülnöm Kocsis Zoltán igazgató úrral is beszélgetni és megkérdezni őt, miként vélekedne arról, ha elvállalnám a pécsi zenekarral a munkát. Ha úgy tetszik, elkéredzkedtem; semmi sem indokolta volna, hogy egyedül döntsek és őt kész tények elé állítsam. Rendkívül konstruktívan állt a terveimhez: sok kérdést tett fel és sok aggályt fogalmazott meg. Sikerült azonban egyenként mindenre választ találnunk és megállapodtunk, hogy érdemes kipróbálnom magam Pécssett is. Abban is egyetértettünk, hogy ez a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnak is jót tenne, hiszen az ott elkezdődött és még nagyon is az elején tartó reformsorozatnak is jobbat tesz, ha nem marad egyedi, elszigetelt kezdeményezés, hanem bizonyíthatóan egy átfogó folyamat kezdeteként lenne bemutatatható.

Ez azt jelenti, hogy több együttesnél – optimális esetben a teljes magyar zenei életet átfogva – szeretnék megvalósítani a szimfonikus zenekarok ilyen típusú reformját? Lesz erre pénz? A Nemzeti Filharmonikus Zenekar esetében ugyanis mindvégig azzal indokolták (és indokolják) az átalakulás kellemtelenségeit, hogy cserében sosem látott anyagi felemelkedést biztosítanak. Pénz nélkül nagyobb odafigyelésre serkenteni, esetleg különmunkáról lebeszélni embereket nemigen lehet.

Ez minden bizonnyal így van, de hangsúlyoznom kell, hogy a Nemzeti Filharmonikusoknál pénzzel, infrastruktúrával, anyagi háttérrel, az együttesnek a hatalomhoz fűződő viszonyával nekem soha semmilyen formában, egyetlen percig sem kellett foglalkoznom. Az én gondom kizárólag az, hogy a hangokkal foglalkozzam.

– A hangokat azonban elő kell valakiknek állítani!

– Ebből a kérdésből engem az érdekel, hogyan állítják elő a hangokat. Sosem határozhattam meg és nem is akartam meghatározni, kik üljenek az együttesben. Mindig is az a feladatom, hogy az előttem ülőkkel próbáljak és lehetőleg a legjobbat produkáljak. Jelenleg az a célom, hogy a Nemze-

ti Filharmonikusoknál most kapott megújult alapanyagból igazi együttest építsek, hiszen e percben ez még nem egy együttes. Nem homogén, nincsen stílusa, egységes hangzása, nincsenek beidegződések – csupa egyelőre hiányzó, ám a jövőt tekintve szükséges dolog. Nincsenek illúzióim Péccsel kapcsolatban sem; elkezdtem a munkát, mert a muzikusok rendkívül lelkesek és akarnak dolgozni. Azt sem gondolom, hogy ez a lelkesedés örökké tart – optimális esetben egy-két, esetleg három évre gondolok. Úgy érzem ugyanakkor, hogy bizalmi tőkét kaptam a várostól: a koncertjeinket esténként meghallgatóktól, a várostól, ahonnan a pénzt kapjuk. Remélem, hogy ha ezt a tőkét ügyesen használom, olyan helyzetbe tudom hozni a zenekart, amely valamilyen szintű anyagi felemelkedést is jelent. Lehet, hogy kicsit nagyképű vagyok, de azt a célt tűztem ki magam elé, hogy két-három éven belül olyan együttest szeretnék itt létrehozni szakmailag, anyagilag és műsorszerkezetét illetően, amely igenis képes európai színvonalú produkciókat létrehozni és minden tekintetben át lépni az Európába nyíló ajtó küszöbén. Pontosan tudom természetesen, hogy ehhez ebben a pillanatban két-háromszázezer forintos átlagbérek kellenének, két-három év múlva pedig ennél arányosan többre van szükség. Most az a törekvésem, hogy megpróbáljam ezt elérni. Ha nem sikerül, nincs értelme ott lennem.

– Tisztában vannak a fenntartók, hogy mik a céljai?

– Beszéltünk erről és a legfőbb kérdés az, hogy egy e percben is regionális feladatokat ellátó együttest hogyan lehet státusz és finanszírozás tekintetében is valóban regionális együttesé alakítani. Meggyőződésem, hogy ez lesz a jövő. Az Unióhoz való csatlakozásunk egyik alapfeltétele a közigazgatási rendszer átalakítása. Ez mindeddig még nem történt meg, aminek az lehet az oka, hogy maga a szó nincs még megtöltve tartalommal. Sem az egészségügy, sem az oktatásügy, sem a kultúra tekintetében nem találták még ki, mit is jelent ez valójában. Lehet, hogy általánosabb értelemben is fontos lépést teszünk meg azzal, hogy legalább egy szimfonikus zenekar esetében tartalommal töltjük meg a „régio” fogalmát. Olyan koncepciót, olyan finanszírozási struktúra tervét szeretnénk letenni az asztalra, amelyet „helyzetben” már csak használni kell. Ha a civil kezdeményezésnek mint kifejezésnek valahol is

értelme van, ezt feltétlenül annak kell tekinteni. A munkát már elkezdtük és az érdemi lépéseknek is meg kell történniük két-három éven belül. Akkor talán új időszak kezdődhet a magyar zenei életben; ennek minden valószínűség szerint lesznek veszteségei is, de lényegesen többen lesznek, akik a reformok nyerteseivé válnak.

Karmesterként azonban azt tartom fontosnak, hogy a meglévő, szűkös anyagi keret ellenére is egészen más munka kezdődött Pécsen. Új próbastruktúrát alkalmazunk, amely időben kevesebb, a korábbihoz képest azonban sokkal intenzívebben, hatékonyabban, átgondoltabban dolgozunk. Mindez az én dolgomat nehezíti, mert minden alkalommal percre előre beosztott próba- és munkarenddel dolgozom, amit tartanom is kell ahhoz, hogy eredményes legyen. Szerencsére kollégáimtól sok segítséget kapok.

– *Partnerek alatt a szólamvezetőket vagy az egész zenekart érti?*

– Mindkettőt és hangsúlyoznom kell azt is, hogy Szkladányi Péter igazgató úr jóvoltából – szinte elvesztés nélkül – olyan generációváltás történt az elmúlt években, aminek alapján határozottan ifjú együttesről kell beszélnünk. Egészen pontosan nagyon jó az arány az ifjú, lelkes, tehetséges, „ide nekem az oroszánt is” hozzáállású zenészek és az idősebb és főleg tapasztaltabb, megfontoltabb, a lelkesedésből eredő hibákat már kikerülni képes kollégák között. És a két generáció nem konfliktusokban ütközik meg egymással. Annyira, hogy a nekem annak idején 100%-os bizalmat szavazott együttes egyúttal a szó szoros értelmében imádja azt a karmestert, aki elment és akinek a helyére én jöttem.

– *Jó lehet így elkezdni egy munkát.*

– Jó, mert nemcsak a bizalmukat élvezem, hanem azt is, hogy semmilyen eredetű utálat, személyes konfliktus nem mészételezi a hangulatot.

– *A Nemzeti Filharmonikus Zenekarnál eközben a „pályaedzői” feladatok közben mennyire áll módjában önálló koncerteken vezényelni?*

– A megállapodás szerint szezononként négy nagy, zeneakadémiai bérletes hangverseny és egyéb alkalmi jellegű fellépé-

sek – a Vigadóban esti és ifjúsági koncertek, a különböző filharmoniai kht-eknek ajánlott alkalmak és nyári hangversenyek például Martonvásáron vagy a Vajdahunyad várában. Évi hét-nyolc alkalom, ami elég is.

– *Minden híresztelés és rosszízű pletyka ellenére tehát továbbra is jól működik együtt Kocsis Zoltánnal.*

– Valóban így van. Segít, meghallgat, tanácsaimat is beépíti a maga munkájába.

– *Nem is került olyan helyzetbe az elmúlt időszakban, amikor állást kellett foglalnia a közvéleményt is borzoló viták során? Egyáltalán: milyen szinten kellett (vagy lehetett) véleményt nyilvánítania ezekben az ügyekben?*

– Soha. Kocsis Zoltán meg akart engem védeni az itt keletkezett konfliktusoktól. Másfelől az is igaz, hogy hozzászoktatott: azokkal az emberekkel kell dolgoznom, akik elemülnek, sosem kaptam olyan hatalmi eszközt a kezembe, amely bármilyen szankcióra engem feljogosított volna. Meg kellett tanulnom együtt dolgozni ezekkel a muzsikusokkal és miután én nem tudok senkivel sem haragban dolgozni, kialakult egy jó

kapcsolat az együttes és én között. Barátságok is kialakultak, nem maradtam érzelmileg semleges.

– *Minden érzelmet és indulatot félretéve ki meri jelenteni, hogy ez a mostani nyersanyag tényleg jobb az előzőnél?*

– Igen. Annak idején, amikor idejöttünk, a Magyar Állami Hangversenyzenekar nagyon jó együttes volt sok értékkel, és sok kis apró, de meghatározó problémával. A legfőbb gond a munkához és az egész szakmá-

hoz való hozzáállás volt, amin még mindig nagyon sok változtatni való van. Az elmúlt hónapokban sok minden megváltozott, de a folyamat még tart.

Az sem megnyugtató, hogy a dolog messze túlmutat a zenekaron, hiszen – bár nem voltam döntési helyzetben, - végig ott ültem a próbajátékokon. Az itthonról jelentkezett fiatal muzsikusok hihetetlenül gyenge színvonalon teljesítettek, ami a Zeneakadémiának ad okot az elgondolkodásra.

– *Hangszertudásban vagy zenekari ismeretben voltak hiányok?*

– Nem lehet igazán kettéválasztani a kettőt. A legszembeötlőbb, hogy nincs ritmuskultúra, a legalapvetőbb ritmusképletek sem szólnak meg egzak módon. A hegedűs akkor fordul a vonóval, amikor az izmai azt megkívánják; nem is gondol arra, hogy történetesen egy adott ritmusképlethez kellene azt igazítania. Szó sincs dinamikáról – van generálhangos és generálhalk. Szó nincs arról, hogy hallhatóan öt-hatféle dinamikát tudjanak megszólaltatni. Szó sincs tempótartásról –

csupa olyan dolog, ami nem kimondottan hangszertechnikai vagy zenekari játék specifikus. El kell játszani mindazt, ami a kottában benne van. Meg lehet ehhez hallgatni a hangfelvételeket – megvan a módja a felkészülésnek.

– *Emellett a sok munka mellett jut ideje másra is?*

Igen, jut időm még más munkára is. A Magyar Állami Operaház megisztelő felkérésére 2001 februárjában Petrovics Emil tanár úr C'est la guerre című operájának bemutatóját dirigálok. Nagy lelkesedéssel és izgalommal készülök erre a feladatra is – nincs mikor unatkoznom.

Toth Anna